

8

פרק יא

שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות א:

אהוב את המלאכה כיצד מלמד שידא אדם אהב את המלאכה ואל יהיה [אדם] ב' שונא את המלאכה שכשם ו:

שהתורה נתנה בברית כך המלאכה נתנה בברית שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת

לה' אלהיך (שמות כ"י ד): רבי עקיבא אומר ה' עתים שאדם עושה מלאכה ומתנצל מן המיתה ועתים שאין אדם עושה

מלאכה ומתחייב מיתה לשמים. כיצד ישב אדם כל השבוע ז' ולא עשה מלאכה. לערב שבת ח' אין לו מה יאכל היו לו

מעות של הקדש בתוך ביתו ונפל מהם ואכל מתחייב מיתה לשמים. אבל אם היה פועל והולך בבנין בית המקדש אף

על פי שנתנו לו מעות של הקדש בשכרו ונפל מהם ואכל מתנצל מן המיתה: רבי דוסתאי אומר מנין שאם לא עשה

מלאכה כל ששה שיעשה כל שבעה ט' הרי שיישב כל ימות השבת ולא עשה מלאכה ולערב שבת אין לו מן

שיאכל הלך ונפל בין הגייסות ותפשוהו ואחזו אותו בקולר ועשו בו מלאכה בשבת. כל זאת שלא עשה כל ששה י:

פרק כא

שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות א:

אהוב את המלאכה כיצד מלמד שידא אדם אהב את המלאכה ואל יהיה [אדם] ב' שונא את המלאכה שכשם ו:

שהתורה נתנה בברית כך המלאכה נתנה בברית שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת

לה' אלהיך (שמות כ"י ד): רבי עקיבא אומר ה' עתים שאדם עושה מלאכה ומתנצל מן המיתה ועתים שאין אדם עושה

מלאכה ומתחייב מיתה לשמים. כיצד ישב אדם כל השבוע ז' ולא עשה מלאכה. לערב שבת ח' אין לו מה יאכל היו לו

מעות של הקדש בתוך ביתו ונפל מהם ואכל מתחייב מיתה לשמים. אבל אם היה פועל והולך בבנין בית המקדש אף

על פי שנתנו לו מעות של הקדש בשכרו ונפל מהם ואכל מתנצל מן המיתה: רבי דוסתאי אומר מנין שאם לא עשה

מלאכה כל ששה שיעשה כל שבעה ט' הרי שיישב כל ימות השבת ולא עשה מלאכה ולערב שבת אין לו מן

שיאכל הלך ונפל בין הגייסות ותפשוהו ואחזו אותו בקולר ועשו בו מלאכה בשבת. כל זאת שלא עשה כל ששה י:

8

9

10

11

12

13

14

15

16

אליעזר אומר גדולה היא מלאכה שכשם שנצטוו ישראל שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ"י ט'): רבי אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו

עוסק במלאכה בני אדם משיחין בו. מנין איש פלוני אוכל. מנין הוא שותה. משל למה"ד לאשה שאין לה בעל והיא מתקשמת (עצמה) ויוצאה לשוק ובני אדם משיחין בה. כך כל מי שאינו עוסק במלאכה בני אדם

משיחין בו ז'. ועוד היה רבי אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שהוא עוסק במלאכה ח' אין ידו חסרה פרוטה לעולם: רבי יוסי אומר גדולה היא מלאכה שלא (שרתה) שכינה על ישראל עד שעשו מלאכה

שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שם כ"ה ח'). ועוד אמר רבי יוסי גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו עוסק במלאכה הרי זה מתחייב כנפשו כאי זה צד ט' היה בטל ביום הראשון וביום השני י' ואין לו מה יאכל

(והיו בידו) מעות הקדש ואכל הרי זה מתחייב כנפשו. מי גרם לו להתחייב כנפשו על שלא היה עוסק במלאכה: רבי מאיר אומר גדולה היא מלאכה שכל מי שאינו עושה מלאכה בחול סופו לעשותה בשבת. כאי זה צד היה בטל ביום ראשון וביום שני (ואין) [אין] לו מה יאכל הלך וגנב תפשוהו ומסרוהו למלכות

והמלוכה לעשות מלאכה בשבת. מי גרם לו לעשות מלאכה בשבת על שלא עשה [מלאכה] בחול. רבי יהודה אומר גדולה מלאכה שאין אדם מת אלא מתוך הבטחה. באי זה צד עלה לראש הגג ונפל ומת י"א הא לא

מת זה אלא מתוך הבטחה. [אמר] לו הרי הוא עומד על האומן ונכפה ומת הא לא מת זה אלא מתוך

8) cont.

נוסחא א פרק יא אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק כא כג

4) רבי שמעון בן אלעזר אומר אף אדם הראשון לא שעם כלום עד שעשה מלאכה שנאמר ויניחו כגן עדן לעבדה ולשמרה [וגו] מכל עץ הגן אכול תאכל (בראשית ב' ט"ו וט"ז) יא);

5) רבי מרפון אומר אף הקב"ה לא השרה שכירתו על ישראל עד שעשו מלאכה יב) שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה ה'); רבי יהודה בן בתירא אומר [אדם] שאין לו מלאכה לעשות מה יעשה אם יש לו חצר חרבה או שדה חרבה ילך ויתעסק בה שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שם כ"י י') ומה תלמוד לומר ועשית כל מלאכתך להביא את מי שיש לו חצרות או שדות חרות ילך ויתעסק בהן יב); רבי יוסי אומר יד) אין אדם מת טו) אלא מתוך הבטלה שנאמר ויבוע ויאספ אל עמיו (בראשית מ"ט ל"ג) הרי שנכפה וגפל על אומן שלו טז) ומת הא אינו מת אלא מתוך הבטלה היה עומד על ראש הגג יז) ועל שפת הנהר וגפל ומת אינו מת אלא מתוך הבטלה; שכן שמענו לאנשים ולנשים מנין שנאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש (שמות ל"ו י'). למפלים מנין שנאמר ויכלא חעם מהביא (שם יח'); אמר רבי נתן בשעה שנתעסק משה

רבי אומר גדולה היא מלאכה שאפילו לאדם שתי רכוא אינו יוצא לשוק עד שיתעסק. כא) זה צד יוצא בלגנתי קשורה על ירכו טז) וחכיתו על כתיפו ומשתבח באומנותו. הקב"ה קורא אותה מלאכתו שנאמר מלאכתו אשר עשה (שם) (שאר) בני אדם על אחת כמה וכמה. ועוד היה רבי אומר יז) גדולה היא מלאכה שאפילו לאדם חצר או גינה (חרנים) [חרבים] ילך ויעסוק בהם כדי שיהא עסוק במלאכה יח); אמר לויט) מעשה כרבי יאשיהו שהיה טפנה את כליו מערב שבת עם חשיכה מבית זה לבית זה מויות זה לזויות זה. אמרו לו רבי למה אתה עושה כך. אמר להם כדי שתעבור עלינו שבת שנאמר שבת וינפש (שמות ל"א יז); שבת מן המלאכה וינפש מן המושבה כ);

מחנה

מן הבריות שאין שולטים עליו, אלא
אמר דברים שהם מצויין בבני אדם.
אמר לו, למה אתם מולין. אמר לו,
אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה
שואלני, ולכך הקדמתני ואמרתי לך,
שמעשה בני אדם נאים משל הקדוש
ברוך הוא. הביא לו רבי עקיבא
שבליים וגלסקאות, אמר לו, אלו
מעשה הקדוש ברוך הוא, ואלו
מעשה ידי אדם. אמר לו, אין אלו
נאים יותר מן השבליים? אמר לו
טורנוסרופוס, אם הוא חפץ במילה,
למה אינו יוצא הנלד מהול ממעי
אמו. אמר לו רבי עקיבא, ולמה
שררו יוצא עמו והוא תלוי בבטנו
ואמו חותכו! ומה שאפה אומר למה
אינו יוצא מהול, לפי שלא נתן
הקדוש ברוך הוא את המצות לישאל
אלא לצרף אותם בהם. ולכך אמר
דוד, אמרת ה' צרופה (תהלים י"ח).
(ו) **אדם** כי יהיה. זה שאמר הכתוב,
מי פלג לשטף תעלה ודרך
לחזיו קלות (איוב ל"ח). אמר רבי
הושע דסכנין בשם רבי לוי, בערבא
קורין לשער שטפא, שכל שער ושער
שבאדם, כרא לו הקדוש ברוך הוא
מעין בפני עצמו. לפי שאיוב קורא
תגור ואמר, אשר בשערה ישופני
והרבה פצעי תנם (שם ט'), על תנם
הקדוש ברוך הוא הביא את כל

והורידהו אותה וכן גוים אדרם
אל ארץ פחתיות את יורדי בור, ממי
נצמט ודה והשכבה את ערלים וגו',
שם אשור וכל קהלה סביבותיו
קברתיו וגו', שם משך תבל וכל
המונה סביבותיו קברותיה בלם
ערלים וגו', שמה נסיכי צפון וגו'
(תקאל ל"ב). וכן ישעיה אומר, לכן
הרחיבה שאל נפשה ופערה פיה
לבלי חק (ישעיה ה'). למי שאין בו
חק. ומנין שהיא נקראת חק, שנאמר,
ויצמידה ליעקב לחק, לישאל ברית
עולם (תהלים ק"ה), משום שהקדוש
ברוך הוא שם שמו בישאל. ומה
השם והחותם ששם בהם. הוא שדי.
השי"ן שם באף, והדל"ת ביד, והיו"ד
במילה. ולפיכך כשהוא הולך לבית
עולמו, יש מלאך ממנה בגן עדן
שלוקח אותו ומביאו בגן עדן.
והכופרים והפושעים, הקדוש ברוך
הוא מצנה למלאך ומושך ערלתו,
שנאמר, שלח ידיו בשלמיו, חלל
בריתו (שם נ"ה). (מעשה ששאל
טורנוסרופוס הרשע את רבי עקיבא,
איזו מעשים נאים, של הקדוש ברוך
הוא או של בשר ודם. אמר לו, של
בשר ודם נאים. אמר לו טורנוסרופוס,
הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות
פיוצא בהם? אמר לו רבי עקיבא,
לא תאמר לי בדבר שהוא למעלה

JOSEPH B. SOLOVEITCHIK

motivation, teleology, design, and methodology are concerned.

WHAT IS ADAM the first out to achieve? What is the objective toward which he incessantly drives himself with enormous speed? The objective, it is self-evident, can be only one, namely, that which God put up before him: to be "man," to be himself. Adam the first wants to be human, to discover his identity which is bound up with his humanity. How does Adam find himself? He works with a simple equation introduced by the Psalmist, who proclaimed the singularity and unique station of man in nature: "For thou made him a little lower than the angels and hast crowned him with glory and honor (dignity)." Man is an honorable being. In other words, man is a dignified being and to be human means to live with dignity.

*As a matter of fact, the term *kevod* has a dual meaning in Hebrew: (1) majesty, as in the phrase *כבוד מלכות* (2) dignity, as in the Halakic phrase *כבוד הבריות*. That dignity is a criterion by which the worth of an individual is measured can be demonstrated by the Halakha that *בוזים*, self-abased persons, are disqualified from giving testimony. In particular, the phrase *הוא כלב בשוק* (literally, "he is a dog in the street" or, at any public place, acts like a dog), used by both the Talmud (*Kiddushin* 40b) and Maimonides (*Mishneh Torah, Eduf* XI, 5) is characteristic of the attitude of the Halakha toward a man who has lost his sense of dignity. Likewise, I wish to point out the law that the principle of human dignity overrides certain Halakic injunctions, vide *Leviticus 19:15*. See also Nachmanides, *Leviticus 19:15* (the description of the quality of *תורת*).

THE LONELY MAN OF FAITH

However, this equation of two unknown qualities requires further elaboration. We must be ready to answer the question: What is dignity and how can it be realized? The answer we find again in the words of the Psalmist, who addressed himself to this obvious question and who termed man not only an honorable but also a glorious being, spelling out the essence of glory in unmistakable terms: "Thou hast made him to have dominion over the works of Thy hands. Thou hast put all things under his feet." In other words, dignity was equated by the Psalmist with man's capability of dominating his environment and exercising control over it. Man acquires dignity through glory, through his majestic posture vis-à-vis his environment.

The brute's existence is an undignified one because it is a helpless existence. Human existence is a dignified one because it is a glorious, majestic, powerful existence. Hence, dignity is unobtainable as long as man has not reclaimed himself from coexistence with nature and has not risen from a non-reflective, degradingly helpless in-

It might be pointed out that in the Septuagint the word *כבוד* is here given an intellectualistic coloring, being rendered as *doxi*. The Vulgate had the more literal *gloria*. In other contexts in which the term *כבוד* signifies the human personality rather than honor, it is variously translated. See, e.g., *Psalm 16:5* *לכבודי* where *כבודי* is rendered as *gloria mea* and *לכבודי* respectively, and *Psalm 104:1* *למען יסמך כבוד* where *כבוד* is translated as *hi doxi* and *gloria mea*.

11

אגרות

אורה חיים

משה

רצט

סימן קיא

בענין אינשורענס אם יש בזה חסרון ח"ו
בבטחון בהש"ת או לא

לחם אהר.

כ"ו מרחשון תשכ"ו.

בדבר אם יש איזה מעלה או גם איזה חשש איסור
ליקח אינשורענס פאליסע מצד שהוא ח"ו
חסר לו בטחון בהש"ת שביכולתו לעשרו שישאר
אף אחריו ליתרשיו סך גדול. הנה לע"ד אין בזה שום
חסרון בבטחון בהש"ת. והוא ככל עניני מסחר
שהאדם לא רק שרשאי אלא גם מחוייב לעשות
נטור תעבדה לפרנסתו ואסור לו לומר שאף אם
לא יעשה כלום יוגיו לו הש"ת פרנסתו באיזה
אופן, דמנא לך שיש לו זכות כזה, לבד ואיסור
לסמוך על הנהגת אף לאלו שראוין להעשות להם גם,
דזא אסור אף להתפלל שיעשה לו הש"ת גם כמפורש
בברכות דף ס' שעל יחי רצון שתלך אשתי וכו'
כשהיא מעוברת ה"ו תפלת שוא הקשה הגמ' מלאה
שהתפללה כשהיתה מעוברת בזכר שתהיה נקבה אלמא
אף לאה שהיא מהאמהות הקשה שהיה אסור לה
להתפלל אף שראויה היתה להעשות לה גם וגם
הורגלו האבות והאמהות בנשים, ולכן אף שתירץ
אין מוכיחין מעשה נשים שמשמע שהוא תירץ
גם על מה שהיתה רשאה להתפלל הוא רק לאה שאין
דוגמתה בכל הדורות וגם אולי הוא מצד הדין שדינה,
וגם בלאה סובר תירוצו שלא היתה רשאה
והצריך לתרץ דהיה זה בתוך ארבעים יום, וא"כ
דזאי שאסור לסמוך שישלח לו הש"ת פרנסתו בלא
שום עבודה ומסחר, אף שהוא צריך לידע שכל מה
שמריצה מעבודתו ומסחרו הוא רק מהש"ת כפי
שנקצב לו מר"ה. אבל מ"מ כך נגזר מהש"ת שרק
ע"י איזה מעשה עבודה ומסחר ישלח לו הש"ת
פרנסתו מצד שגאמר בנעת אפ"ר תאכל לחם וכמפורש
בסוף קידושין הרעותי את מעשי וקפחתי את פרנסתי.
ואף ל"י נהוראי שם שאמר מניח אני כל אומנות
שבועלם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שמשמע
שאינו מחייב להאכיל ללמד את בנו אומנות, נמי פשוט
שגם הוא מודה שאין לסמוך על הנהגת אביו סובר שכ"ן
שדוב כניא בקטנותם א"א להם ללמד תורה כדאוי
אם ילמדו אז גם אומנות אף בומנם, התורה חייבה
להאכיל ללמד את בנו תורה בע"כ שיכול לסמוך ע"י
שיומין לו הש"ת איזה עבודה בגדלותו בשעה
שיצטרך לתרויח לפרנסתו והפרנסת אשה ויבנים, כו'
שיכול אף כלא ללמד ועסק בזה בילדותו קודם

שהצריך לפרנסה אבל בלא עבודה בגדלותו גם ר'
נהוראי מודה שאסור לסמוך על הנהגת אביו צריך
לעבוד לפרנסתו, וכדאיפסק ברמב"ם פ"ג מת"ת ה"י,
אף שבקטנותו משמע שפוסק מ"י נהוראי שאין האב
חייב ללמד אומנות לבניו כי לא מצינו ברמב"ם
דין זה שמחייב האב ללמד אומנות לבנו.

ועוד נראה בטעם ר' נהוראי שכ"ן שאם ילמד
לבנו גם אומנות לא יוכל ללמד כראוי בהכרח שגורח
בנעת אפ"ר וכן והרעותי את מעשי וקפחתי את
פרנסתי שאמר רשב"א במתני' א"א שיהיו על
השנים דבילדותו וכמו שא"א. שיהיו גם על ימי
השכחות ח"ס ואף בחול על זמן התפלה, דזא לא
יגזור הש"ת שיעברו על איסורין ובתורה הוא רק
על ימי החול ולא בזמן התפלה, והבטחון שמעבדה
דבימי החול ולא בשעת תפלה יתן לנו לחם וכל
צרכינו, וכ"כ סובר ר' נהוראי שהוא לענין הלמד
עם בנו בערותו שכ"ן שא"א שיוכל ללמד אם
בנערותו ילמדו אביו גם אומנות בהכרח שהשנים
הללו אי"צ ללמדו אומנות ולא נאמר על שנים אלו
שיצטרך לעסוק בהן באומנות בשביל הגזירה דבנעת
אפ"ר ונאמר וקפחתי את פרנסתי, ולכן שייך זה רק
בנערותו אבל כשגדל וצריך בעצמו לעמל לפרנסתו
ופרנסת אשתו ובניו לא שייך זה וגם הוא מודה
דצריך לעשות איזה מלאכה דעל שנים אלו ה"י
דזאי היתה תמורה, וגם האב כבר הגיע בזמנו
להמדרגה שהיו יכולין ללמד גם עם עשיית מלאכה,
ואף בזמנו שכל חיינו אין מניעין רובא דרובא
למדרגה כו' שלכן התירו בזמנו זה מאות בשנים
ליסול שכל בעד רבנות ולמד תורה, לא שייך
שנתבטל גירת הש"ת לגמרי אלא אולי ליחידים
ממש שייך שתבטל.

וכיון שהוא כן אף לגדולים וצדיקים שראוי לעשות
להם גם כ"ש לאלו שבוחרים שאנן יתמי דיתמי
שאסור לנו לסמוך על הנהגתו ואין שום חסא על מה
שמשתדלין לבקש אומנות יותר נוהה וקלה תראה
לפי שנתנו האנשים יותר להריות, אף שצריך להאמין
שהש"ת יכול ליתן פרנסה מכל אומנות שהיא
כדא"רם שם שאין עניות מן האומנות ואין עשירות
מן האומנות אלא הכל לפי זכותו משום דאינו יודע
שמה הוא אינו זוכה לתרויח באומנות אחרת אלא
בכוו שיותר ראויה לתרויח, אבל ידע שכל מה
שירויח אחר כל הדברים השתדלות שעושה הוא
רק מהש"ת הנותן כח לעשות היל, ותרגם אתקלוס
שנתן לך עצה למקני נכסין וכן כל דבר שעושה
ומצויה בזה.

וא"כ גם אינשורענס הוא ככל עניני מסחר וכדומה